

Les dues medalles de la Ciutat de Barcelona

ROSSEND CASANOVA¹

El 23 de maig de 2016, l'Ilm. Sr. Juanjo Puigcorbé, regidor de l'Ajuntament de Barcelona per Esquerra Republicana de Catalunya i diputat delegat de Cultura de la Diputació de Barcelona, va registrar una petició adreçada al Consell Plenari Municipal on expressava que les Medalles d'Or al Mèrit Cultural, Científic, Cívic o Esportiu són uns dels guardons més prestigiosos que atorga l'Ajuntament de Barcelona en reconeixement a la trajectòria de persones i entitats que han treballat en favor de la ciutat, i que atès que l'actual disseny d'aquestes medalles és fruit d'un encàrrec del consistori franquista a l'escultor Frederic Marès per substituir un disseny anterior d'Enric Casanovas, pregava la recuperació del primer model, tant pel deure de memòria, com pel de dignitat històrica, restituint així un símbol dels valors democràtics perseguits per la dictadura franquista.

De resultes d'aquesta petició, l'Institut de Cultura de Barcelona, encarregat de gestionar la concessió de les medalles, encarregà a qui escrigué aquestes línies un informe sobre la història de la Medalla de la Ciutat, que inclogués les dades que poguessin escatir informació al respecte i oferís una valoració historicoartística, que no política, sobre la mateixa. En resultà l'*Informe relatiu a la Medalla de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona*, que es lliurà el juny de 2017. Aquest estudi posà de manifest la veritable història de les dues medalles, la de Casanovas i la de Marès, aportant algunes dades no conegudes fins ara. Ens ha semblat oportú, doncs, tractar la Medalla de la Ciutat de Barcelona en aquesta *Acta Numismàtica* i donar-ne a conèixer així les vicissituds.

La primera Medalla de la Ciutat

Amb anterioritat a la Medalla de la Ciutat, l'Ajuntament de Barcelona havia editat altres sèries dedicades a distingir persones que haguessin destacat pels seus

1. Doctor en Història de l'Art. Vicepresident de la SCEN.

mèrits envers la ciutat.² Aquelles primeres medalles de distinció o de mèrit es van iniciar a principis del segle XIX, després de l'aprovació de la Constitució de 1812 per les Corts de Cadis. Entre altres, sabem que el 1848 es concedí als dos arquitectes que es presentaren al concurs de projectes per a la construcció de la plaça Reial: a Francesc Daniel Molina, la Medalla de Belles Arts en or per haver guanyat el concurs, i a Josep Oriol Mestres, la d'accessit per haver quedat segon.

Però la Medalla de la Ciutat pròpiament dita no es crearà fins el 1930. Va tenir l'origen en un gest generós de l'escultor Josep Llimona, que el primer maig, Dia Internacional del Treballador, donà a Barcelona la seva escultura *El Forjador*, que se situà davant del Palau de la Ciutat, a l'actual plaça de Carles Buïgas, amb una placa que deia: "Barcelona i l'Exposició als seus obrers".³ Va ser així com diversos regidors municipals, «a fin de patentizar al eminente artista José Llimona el agradecimiento de la ciudad, [...] se le haga entrega de una medalla que recuerde el generoso y remarcable gesto que tanto ha honrado a la ciudad y al artista.»⁴ Al mateix temps, s'aprovà «que se encargue al escultor don Enrique Casanovas el modelaje de esta medalla, destinándose la cantidad de 3.000 ptas. para los gastos que pueda representar el encargo», gestió de la qual s'ocupà la Delegació de Cultura.⁵ Aquesta primera medalla, doncs, es proposà en època del regnat d'Alfons XIII, essent alcalde Joan Antoni Güell i López, comte de Güell.

Si Llimona va donar l'escultura el primer de maig, el dia 5 l'alcalde donava l'ordre d'editar la medalla. Però els tempos anirien més lents de l'esperat: Enric Casanovas degué fer el model de la peça la tardor de 1930 i va dur una prova en guix (anvers i revers) a l'Ajuntament de Barcelona a principis de 1931, quan el va rebre el tinent d'alcalde Lluís Massot, qui proposà al Plenari Municipal la seva aprovació.⁶ L'acord del model de medalla es reafirmà l'1 d'abril de 1931. Però els canvis polítics -amb l'adveniment de la Segona República- van alentir el propòsit i no va ser fins el gener de 1932 que la Comissió de Cultura de l'A-

2. Miquel CRUSAFONT, *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la Corona catalano-aragonesa: (S. XV-XX)*. Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona, 2006, p. 203 i 204.

3. *El Forjador* va ser premiada a l'Exposició Internacional d'Art de Brussel·les de 1914. Peces iguals es conserven a la plaça de Catalunya, a l'Escola del Treball i en una tomba del Cementiri de Montjuïc. Josep Maria HUERTAS – Jaume FABRE, *Monuments de Barcelona*, Edicions L'Avenç SA, Barcelona, 1984, p. 78 i 79. Des del 1985, l'escultura es troba al centre de la plaça de l'Univers, a la Fira.

4. La proposició s'aprovà en sessió ordinària el 29 d'abril de 1930, el 3 de maig l'aprovà el Ple Municipal i el 5 de maig l'alcalde n'ordenà el compliment. Vegeu: "Proposiciones", *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 05.05.1930, p. 267.

5. *Ibidem*. Vegeu també: Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1931-1, Expedient 5.055.

6. Lluís Massot demanà: «Que se apruebe el adjunto modelo de Medalla de la Ciudad, obra del escultor don Enrique Casanovas, a quien fue hecho el encargo por acuerdo de 29 de abril último, para cuyo gasto señaló ya la consignación correspondiente, y que en méritos del calendario acuerdo se haga ofrenda al escultor don José Llimona del primer ejemplar de dicha medalla». "Ayuntamiento de Barcelona", *La Vanguardia*, Barcelona, 02.04.1931, p. 8.

Fotografia del model en guix presentat per Enric Casanovas a l'Ajuntament de Barcelona i aprovat per la Delegació de Cultura.

Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1931-1, Expedient 5.055, p. 3.

juntament de Barcelona, conscient que ja feia dos anys que havia acordat «*ofrendar al escultor José Llimona el primer ejemplar de la Medalla de la Ciudad*» i que n'havia demorat el seu lliurament, aprovà «*proceder a la acuñación de la aludida medalla según modelo aprobado por el Ayuntamiento, encargando los troqueles y la acuñación al industrial especializado en estos trabajos Eduardo Ausió, destinando para ello la cantidad de 1.800 pesetas*». ⁷

La Comissió de Cultura també decidí que es «*formulessin les bases per a regular successives concessions*», acord que quedà finalment ratificat en sessió plenària del 25 de maig de 1932, quan a més s'indicà «*facultar l'Alcaldia per organitzar l'acte d'ofrena de la Medalla de la Ciutat a l'escultor Josep Llimona*». ⁸ Casanovas cobrà 3.000 pessetes per obrar la medalla; el fabricant, la Casa Ausió, cobrà 700 pessetes pels encunys i 1.070 pessetes més per la peça en or de 21 querats i de 120 grams. ⁹

No ens podem estendre en la biografia del barceloní Enric Casanovas i Roy (1882-1948), considerat un dels màxims representants del Noucentisme en es-

7. "La Medalla de la Ciudad", *La Vanguardia*, Barcelona, 28.01.1932, p. 8.

8. "Cultura", *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 30.05.1932, p. 439.

9. El preu final fou de 100 pessetes més per l'augment de la cotització de l'or. Els encunys passaren a ser propietat de l'Ajuntament de Barcelona. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1931-1, Expedient 5.055.

cultura, però no podem deixar d'esmentar algunes dades bàsiques sobre el seu treball i ideologia que resulten clarificadores: es formà a l'Escola Superior d'Arts i Indústries i Belles Arts (la Llotja) de Barcelona, i completà el seus estudis i la tècnica artística al taller de l'escultor Josep Llimona.¹⁰ Artista inquiet, entre 1904 i 1913 residí a París, on va conèixer Pablo Picasso, Arístides Maillo i Pau Gargallo. Retornat i establert a Barcelona, al seu taller s'hi formaren escultors com Apel·les Fenosa, Joan Rebull o Josep Viladomat. Cal fer notar que fou membre i presidí l'associació artística Les Arts i els Artistes, creada a Barcelona el 1910 i desapareguda en esclatar la Guerra Civil.¹¹ Dedicat majoritàriament a l'escultura monumental i als retrats de bust fets amb marbre o pedra, Casanovas participà en nombroses mostres, tant en espais particulars com la Sala Parés, com en exposicions públiques com les Exposicions de Primavera de Barcelona i al Museo Nacional de Arte Moderno de Madrid.¹² Així mateix, va rebre diversos premis, com la medalla d'or a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 i el Premi Campeny d'escultura de la Generalitat de Catalunya.¹³

Casanovas col·laborà amb l'Ajuntament de Barcelona en diverses ocasions: el 1935 realitzà el bust del músic Isaac Albéniz per al Museu d'Instrumentes de Música antics al Palauet Albéniz de Barcelona (projecte no realitzat)¹⁴ i també, durant els anys 30, formà part de la Junta d'Adquisicions de les obres presentades al Saló de Montjuïc.¹⁵

El 14 d'abril de 1931, després que el president de la Generalitat, Francesc Macià, visités les autoritats estatals a Madrid, Casanovas es manifestà defensor dels interessos catalans i signà una missiva de recolzament i adhesió política jun-

10. Una completa biografia es pot consultar al catàleg de l'exposició celebrada al Palau de la Virreina: Enric Casanovas, Ajuntament de Barcelona. Publicacions, Barcelona, 1984. Sobre la Medalla de la Ciutat, vegeu p. 34.

11. José Manuel INFIESTA, *Un siglo de escultura catalana*, Ed. Aura, Barcelona, 1974, p. 153. Vegeu també: Enric F. GUAL, "Les Arts i els Artistes", *Mirador*, Barcelona, 31.10.1935, p. 7.

12. «Por iniciativa del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes y del Patronato del Museo Nacional de Arte moderno, será inaugurada [...] una interesante exposición de obras escultóricas de los artistas catalanes don Enrique Casanovas y don Juan Rebull, dos personalidades, que existe gran interés en los medios intelectuales madrileños». "Exposición de dos artistas catalanes en Madrid", *La Vanguardia*, Barcelona, 10.12.1933, p. 21; Vegeu també: "Banquete homenaje a José Llimona", *La Vanguardia*, Barcelona, 25.05.1932, p. 3; Enric F. GUAL, "L'escultura als Salons", *Mirador*, Barcelona, 29.06.1933, p. 7.

13. «Se concede el Premio Damià Campeny a don Enrique Casanovas por su escultura Noia nua». "Consejería de Cultura", *La Vanguardia*, Barcelona, 22.06.1935, p. 4. Vegeu també: Enric F. GUAL, "L'escultura a Saló de Montjuïc", *Mirador*, Barcelona, 27.06.1935, p. 7; "Consejería de Cultura. El Premio Campeny", *La Vanguardia*, Barcelona, 08.06.1935, p. 6.

14. Joaquim FOLCH I TORRES, "Museos y Colecciones. El Pabellón Albéniz, Museo de instrumentos de música antiguos", *La Vanguardia*, Barcelona, 05.09.1935, p. 10.

15. «Dissabte passat va reunir-se la Junta d'Adquisicions. Representaven el Saló de Montjuïc els artistes Enric Casanovas, Josep Clarà, Guillem Fina, Francesc d'Assis Galí i Josep Obiols.» "Les adquisicions oficials a l'Exposició de Primavera", *Art i Lletres* [suplement dominical de La Cruz], Barcelona, 02.06.1935, p. s/n.

tament amb artistes com Pere Casas Abarca, Jaume Pahissa, Josep Maria Marquès o Ernest Santasusagna.¹⁶

Retirat a Tossa de Mar durant la Guerra Civil, va crear el Museu de la Vila i, d'acord amb Ventura Gassol, aleshores conseller de Cultura de la Generalitat, va salvar el patrimoni artístic de la zona.¹⁷ La victòria feixista l'obligà a exiliar-se a França, on hi residí del 1939 fins al 1943, quan retornà a Barcelona, on hi morí cinc anys més tard a l'edat de 66 anys.

Pel que fa al vessant artístic, i segons l'especialista Teresa Camps, personalitats com Joan Maragall, Eugeni d'Ors, Josep Carner o Joaquim Folch i Torres «van celebrar l'arribada de l'obra nova feta per Josep Clarà, Joaquim Torres Garcia, Joaquim Sunyer i Enric Casanovas, com el fonament d'un art nacional català, del qual Catalunya havia estat mancada des del temps del romànic ençà».¹⁸ A més, per la doble raó de les seves obres: per encarnar l'ideal de la Catalunya nova que cerca la seva identitat i per la seva actitud com a ciutadà, «fou considerat escultor nacional català».¹⁹

El seu estil és fidel als principis naturalistes del mediterranisme noucentista i en les seves obres, majoritàriament figures, hi predominen els elements estàtics sobre els dinàmics. L'actitud de repòs o de moviment lleugerament iniciats eviten gestos que puguin trencar l'equilibri normal del cos. La posició dels seus busts i figures és generalment clàssica, de mirada serena, i com bé escrigué el crític Alejandro Plana: «*La obra de Casanovas obedece a una voluntad de estilización que tiende a suprimir el mayor número posible de incidentes anatómicos para intensificar la expresión*».²⁰ Una quietud clàssica que es troba, també, en la seva Medalla de la Ciutat.

Com hem apuntat, s'ocupà de produir-la l'Antiga Fàbrica de Medalles Ausió, empresa creada el 1902 pel gravador barceloní Eduard Ausió i Miquel (1878-1967) i que funcionà fins al 1973. Aquesta casa fabricà i produí una gran diversitat de productes elaborats en el treball del metall, tant per a particulars com per a institucions públiques, i realitzà edicions curtes de poques peces o bé grans quantitats per a la venda a l'engròs, com ho foren, per exemple, les seves medalles devocionals per al monestir de Montserrat.²¹

16. «*El presidente ha recibido un expresivo saludo y testimonio de adhesión de los artistas catalanes Francisco Costa, Mateo de Soto, P. C. Abarca, José Cornelias, Juan Seix, A. Vidal Rollant, J. Casanellas, R. Rigol, Jaime Mercader, Jaime Duran, J. Mallol, E. Bosch Roger, Jaime Pahissa, J. M. Marqués Puig, Francisco Fio, V. Tàrraga, José Morell, Juan Soler Puig, A. de Ferrater, Enrique Casanovas y E. Santasusana*». «Los artistas catalanes», *La Vanguardia*, Barcelona, 19.04.1931, p. 8.

17. Teresa CAMPS, *E. Casanovas*, Àmbit Serveis Editorials SA, Barcelona, 1988, p. 18 i 19.

18. *Ibidem*, p. 10.

19. *Ibidem*, p. 18.

20. Alejandro PLANA, «Exposición de Primavera de 1934. III. La escultura», *La Vanguardia*, Barcelona, 13.06.1934, p. 11.

21. Albert ESTRADA-RIUS, «La fàbrica de medalles Ausió de Barcelona», dins: *La medalla devocional: art, societat i mentalitat*. XX Curs d'història monetària hispànica. Barcelona, coordinador Albert Estrada-Rius,

La Medalla de la Ciutat es va fabricar al taller que Ausió tenia al carrer Provença, 376, de Barcelona. Casanovas hi degué dur un model de la medalla en guix, del qual es va obtenir la peça en fosa de bronze que es posà al torn reductor per aconseguir, així, l'encuny d'acer a la mida desitjada.

Model de bronze de l'anvers i del revers per al torn reductor.

Anvers: 192 diàm. mm. Número de registre: MNAC 5297.

Revers: 196 diàm. mm. Número de registre: MNAC 111859.

Gabinet Numismàtic de Catalunya.

Aquest treball tècnic era fet per Eduard Ausió i Camino (1902-1985), fill del fundador. Després es procedia a encunyar la medalla. El Gabinet Numismàtic de Catalunya conserva aquells anvers i revers en fosa de bronze, dues peces de gairebé 20 cm de diàmetre cadascuna.²²

Aquesta medalla és, en paraules de Miquel de Crusafont, un «bon exemple de noucentisme medallístic, data del 1930, vint anys després de la fixació del model noucentista, i Casanovas, artista emblemàtic d'aquell estil, sembla que ja no va tornar a fer més medalles».²³ Certament, el seu estil segueix el de la seva obra, de tall clàssic i certa atemporalitat. Com bé dirà el crític Alexandre Plana, el seu treball s'orienta «hacia una simplicidad formal», i destaca que modela «*cuerpos núbiles, donde las curvas se acusan levemente, donde los trasposos son suaves e imperceptibles. No necesita para nada los elementos patéticos de la escultura monumental. Su obra puede ejecutarse tanto en un tamaño limitado como en mayores dimensiones. En ella, la ley de armonía de las proporciones nace de la*

MNAC, 2016, p. 107-133. Vegeu també: Albert ESTRADA-RIUS, "El taller de medallas Ausió de Barcelona: notas para un estudio", *Actas XII Congreso Nacional de Numismática. Ars metallica: monedas y medallas. Nules*, València, 25-27 d'octubre de 2010, Madrid, 2011, p. 449-465.

22. Anvers: 192 diàm. mm, MNAC 5297. Revers: 196 diàm. mm., MNAC 111859.

23. Miquel CRUSAFONT, *Medalles commemoratives dels Països Catalans*. Cit *supra*, p. 13, número de medalla al catàleg: 1291, p. 576.

expresión de un sentimiento íntimo»²⁴ També dirà que «en sus figuras no se halla ni rastro de la más leve contorsión. El centro de gravedad en ellas se encuentra en la posición vertical del cuerpo que reposa. De ahí esta sensación de normalidad, de salud de cuerpo y de alma, de equilibrio espiritual, que nos dan siempre las obras de este escultor», i que el seu treball «responde a este ideal de equilibrio, que tiende a renovar con elementos de nuestro tiempo la sensibilidad que animó la escultura de la Grecia del siglo V».²⁵

ACUSACIÓN Y ESTAMPACIÓN DE METALES

TRIPLECAJO 3º. 1784.

EDUARDO AUSÍO

PROVENZA. 178. TELEFONO. 1784.

BARCELONA 19 de mayo de 1936.

Sr. D. ENRIQUE. Ayuntamiento de Barcelona (Negociado Cultura)

Debe:

ME	DIA	CANTIDAD	PERCEN	PERCEN	CTA
		Por la confección de un juego troques para la acuñación de la medalla de la Ciudad de Barcelona, con medallas del escultor Sr. Casanovas			700'00
		Por la med. en oro de 5. con inscripción y estuche, de peso 127 gramos.			1.179'00
		TOTAL			1.879'00

NEC. DE CULTURA

Entrega el 25 de mayo 1936

Rec. el 26 de mayo 1936

Factura pels encunys i per la primera Medalla de la Ciutat.

Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1931-1, Expedient 5.055, factures.

La primera Medalla de la Ciutat, dedicada a Josep Llimona i conservada al Gabinet Numismàtic de Catalunya. Donació dels fills de Josep Llimona Bruguera, 1934.

Núm. inventari: MNAC 111840-N.

Enric Casanovas. Ausió, Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1930, Medalla de la Ciutat de Barcelona.

Or. Encunyada. 116 gr. 50 diàm. mm.

a/ Personificació de la Ciutat entre terra ferma (arbres i riu) i el mar (vaixell). Sig.: CASANOVAS.

r/ Armes de Barcelona coronades en cartel·la i corona (llorer i roure). Al camp, la llegenda: ·LA CIUTAT· / ·DE· / ·BARCELONA· / ·A· / ·JOSEP· LLIMONA· / ·ESCULTOR· / MCMXXXII·

24. Alejandro PLANA, "Arte y Artistas. Crónica semanal de Exposiciones", *La Vanguardia*, Barcelona, 17.01.1936, p. 8.

25. *Ibidem*.

Casanovas presenta moltes de les seves figures, com la que evoca Barcelona a la medalla, nues o cobertes amb un vel que convida a endevinar l'anatomia i, sovint, la posició de les articulacions li serveix per remarcar la perfecció dels cossos joves. Així, Barcelona està representada a la Medalla de la Ciutat per una dona ferma, jove, una figura real de les terres catalanes, de formes arrodonides, de cames fortes i gruixudes, que no és esvelta però sí ben proporcionada, du corona i el cabell recollit al darrera deixa a la vista un rostre clar, alhora que amb els braços articula un cert gest que queda reforçat pel genoll que marca l'anatomia de la cama, representant un ideal de dona catalana plena de gràcia, harmonia, ritme i natura viva.²⁶

La primera Medalla de la Ciutat es concedí a Josep Llimona la tarda del 7 de juliol de 1932.²⁷ L'acte de lliurament se celebrà al Saló de Cent i li fou imposada per l'alcalde accidental, Joan Casanovas, alhora que els mèrits foren glossats per Alfons Serrahima, representant de la Junta de Museus, i per Pere Comas, president de la Comissió de Cultura.²⁸

Un conjunt de presidents de diferents institucions signaren un document adherint-se a la iniciativa de l'Ajuntament de Barcelona i promogueren un banquet en el seu honor, que se celebrà a l'Hotel Ritz el dissabte 9 de juliol de 1932 al vespre.²⁹ Hi assistiren el president de la Generalitat, Francesc Macià, i l'alcalde Jaume Aguadé.³⁰ En acabar el banquet, Josep Puig i Cadafalch va demanar a l'alcalde que una medalla igual fos lliurada al Gabinet Numismàtic de la ciutat. El tràmit el gestionà Joaquim Folch i Torres, director general dels Museus, que el 14 de juliol de 1932 sol·licità a la Comissió Municipal de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, «un exemplar en metall corrent, sense inscripció, de la Medalla de la Ciutat», petició que va ser acceptada; l'import de la seva execució va ser abonat per la Junta de Museus de Barcelona.³¹ El 4 de desembre de 1933, in-

26. Teresa CAMPS, *E. Casanovas*. *Cit supra*, p. 21 i 22.

27. "La Medalla de la Ciudad al escultor Llimona", *La Vanguardia*, Barcelona, 07.07.1932, p. 8. Vegeu també: "Noticiari", *Foment*, Barcelona, 08.07.1932, p. 3.

28. Hi assistí la Junta de Museus en ple (Serraclara, Mayoral, Opisso, Casas Abarca, Coma, Pellicena, Folch i Torres, Borralleras, Tarragó i Pirozzini) i personalitats com els escultors Clarà, Parera, Marès, Oslé i Dunyac. "La Medalla de la Ciudad. Homenaje al escultor señor Llimona", *La Vanguardia*, Barcelona, 08.07.1932, p. 4.

29. Els signants eren: Eduard Toda, president de l'Acadèmia de Bones Lletres; el comte de Güell, president de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi; Pere Corominas, president de l'Institut de Estudis Catalans; Jaume Serra i Hünter, rector de la Universitat de Barcelona; Luis Nicolau d'Olwer, president de l'Ateneu Barcelonès; Pere Casas Abarca, president del Cercle Artístic; Maurici Serrahima, president del Cercle Artístic de Sant Lluç; Alexandre Soler i March, president de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya i director de l'Escola Superior d'Arquitectura; Pau Vila, president del Centre Excursionista de Catalunya; Joaquim Cabot, president de l'Orfeó Català; Enric Casanovas, president de Les Arts i els Artistes; Fèlix Mestres, president del Saló de Barcelona; Joan Rebull, president del Saló de Montjuïc; i Josep Xirau, president de l'Ateneu Politecnicum. "Banquete homenaje a José Llimona", *La Vanguardia*, Barcelona, 05.07.1932, p. 9.

30. "La Medalla de la Ciudad. Homenaje al escultor señor Llimona", *Cit. Supra*. Nota 39.

31. Aquesta segona medalla costà 400 pessetes i va ser rebuda pel Director General dels Museus. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1931-1, Expedient 5.055.

gressà la còpia, una segona medalla igual, d'aram i amb una pàtina daurada, que es conserva actualment al Gabinet Numismàtic de Catalunya.

En període republicà es donaren altres medalles, totes amb el model de Casanovas i fabricades per Ausió: la segona es concedí el 16 de juny de 1934 al compositor i violoncel·lista Pau Casals (també fou nomenat Fill Adoptiu de la Ciutat i se li concedí el nom d'un carrer, l'actual avinguda de Pau Casals).³² Sabem que s'obrà en or de 22 querats, que mesurava 50 mm de diàmetre i que s'hi gravà la llegenda: / LA CIUTAT / DE / BARCELONA / AL / MESTRE PAU CASALS / MCMXXXIV /; es col·locà en un estoig i, tot plegat, costà 1.170 pessetes.³³ En aquesta ocasió, la Medalla de la Ciutat li va ser concedida «per tal de commemorar els cicles de concerts de l'Orquestra Pau Casals, que tant honoren la ciutat i l'artista».³⁴

El 10 de novembre de 1935 també es lliurà, al Saló de Cent de la Casa de la Ciutat, al poeta, músic i dibuixant Apel·les Mestres «tant per les seves virtuts cíviques com per les seves obres artístiques a la popularitat que gaudeix i que el fan mereixedor del màxim homenatge que pot rendir-li la ciutat».³⁵ En aquesta ocasió, la Casa Ausió facturà per la medalla d'or de 22 querats i per una medalla còpia en metall daurat, ambdues de 50 mm de diàmetre i un cost total de 1.225 pessetes.³⁶ La còpia s'envià a l'Arxiu Històric de la Ciutat el 18 de novembre del mateix any.

La segona Medalla de la Ciutat

El 17 de juliol de 1936 esclatà l'alçament militar de Melilla que donaria peu a la coneguda com Guerra Civil Espanyola. Els esdeveniments van generar posicions oposades i la població acabà per situar-se, o trobar-se, en cada un dels dos bàndols.

El grup A.I.D.C. (Associació Intel·lectual per a la Defensa de la Cultura), que comptava amb Enric Casanovas entre els seus membres i que defensava la llibertat democràtica contra els qui promovien la guerra, signà un manifest que, acabat el conflicte i entre altres causes, els portà a emigrar per escapar de les depuracions o ajusticiaments. El document deia: «Els moments presents són d'enorme transcendència per tots els que estimem la llibertat dels homes. La lluita heroica del nostre país contra el feixisme concentra l'interès de tot el món en la nostra terra i fa arribar a casa nostra les adhesions de la intel·lectualitat de tots

32. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1934-1, Expedient 5056.

33. *Ibidem*. Expedient de la Conselleria de Cultura, núm. 22.

34. *Ibidem*. Expedient de la Conselleria de Cultura, núm. 4, p. 2.

35. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1935-1, Expedient 5057.

36. *Ibidem*.

els països que viuen sota un règim progressiu. L' A.I.D.C., constituïda a Barcelona el mes de gener de 1936 i adherida a les altres associacions semblants existents a l'estranger, es dirigeix al poble revolucionari de Catalunya per a fer constar que els sotassignants de l' A.I.D.C. estan al costat de les forces antifeixistes i disposats a col·laborar amb aquestes, amb tots els mitjans, en la lluita per la llibertat del poble [...]»³⁷ Entre d'altres, signaren l'escrit el president del Parlament de Catalunya Jaume Serra i Húnter, l'arquitecte Josep Lluís Sert, els pintors Francesc Domingo, Ramon Calsina, Pere Créixams, Feliu Elies o Ernest Santasusagna, i els escultors Apel·les Fenosa, Josep Viladomat, Rafael Solanich i el mateix Enric Casanovas.

També l'any 1916, Casanovas i un bon nombre d'artistes havien signat la sol·licitud per celebrar l'exposició d'Art Francès que finalment va tenir lloc a Barcelona el 1917, en homenatge als artistes francesos que patien les conseqüències de la Gran Guerra. Deu anys més tard, el 1927, fundà, junt amb d'altres escultors, l'Associació d'Escultors de Catalunya, una entitat que exposà a la Sala Parés. El 1936, durant la Guerra Civil, Casanovas fou secretari del Sindicat d'Artistes sota les sigles d'UGT.³⁸

L'1 d'abril de 1939, acabada la Guerra Civil i resultant victoriós el bàndol franquista, començà un escarni sobre els vençuts i la desintegració de l'estat de dret. Amb Catalunya ocupada pels comandaments del nou règim, s'anul·là l'autonomia i tingué lloc una repressió contra la llengua i la cultura pròpies. Casanovas, que havia estat un dels artistes visibles de la cultura catalana de l'òrbita republicana i havia participat en diverses institucions, sempre en defensa dels interessos democràtics contra l'agressió feixista, es va veure forçat a emigrar a França el 1939 i no tornà fins al 1943, quan patí presó, de la qual, gràcies als contactes de diversos amics, va poder sortir passat un mes. El règim franquista, amb la voluntat de prescindir d'aquells elements de la República, desestimà la seva medalla i en promogué una de nova.

La segona Medalla de la Ciutat s'aprovà a la sessió de la Comissió Municipal Permanent del 12 de març de 1940 a proposta d'una proposició dels tinents d'alcalde José Bonet del Río, delegado de Cultura, i José María Sagnier Vidal, de *Obras y Ensanche*, que sol·licitaren «*que, habiendo el Ayuntamiento acordado la ejecución de la Medalla de la Ciudad, y existiendo el ofrecimiento desinteresado del escultor Marés para realizar los modelos, se apruebe el siguiente presupuesto: Fundición y reducción de los dos modelos, anverso y revés, 475 ptas.; ejecución, en acero, de los dos troqueles de 6 cm., 1.750 ptas.; troqueles*

37. "Un manifest de l'Associació Intel·lectual per a la Defensa de la Cultura al poble revolucionari de Catalunya", *Full Oficial del Dilluns*, Barcelona, 08.08.1936, p. 4.

38. Teresa CAMPS, *E. Casanovas*. Cit supra, p. 18.

de 4 cm., 1.250 ptas.; total para la ejecución de cuatro troqueles, 3.475 ptas., aplicándose el importe a la partida 446 del vigente Presupuesto». ³⁹ Aquesta dada indica que es volien produir medalles de dues grandàries, de 40 mm per dur penjada i de 60 mm per exposar.

Cal fer constar que el consistori volia continuar concedint la medalla i que degué deixar anar la idea de fer-la nova, a la qual Marès no va dubtar en promoure's per iniciativa pròpia. El seu interès a aconseguir el nou règim degué sorgir, probablement, per aconseguir altres encàrrecs (alguns, certament, ja els va obtenir el mateix 1939), i qui sap si amb vista a la donació que faria del seu taller-museu a la ciutat només sis anys després.

Pel que fa als encunys, ja devien estar fets a finals de l'estiu de 1940 atès que va ser a finals d'agost quan es va rebre la factura «de Federico Marés, de importe 3.475 ptas., por la ejecución de troqueles para la Medalla de la Ciudad», que l'Ajuntament aprovà pagar. ⁴⁰

Paral·lelament, l'abril de 1940, el tinent d'alcalde delegat de Cultura, José Bonet del Río, encarregà al Cap de Cerimonial, Manuel Ribé, la redacció d'un *Reglamento para a la concesión de la Medalla de la Ciudad*. Aquest reglament l'aprovà la *Comisión Municipal Permanente* el 23 d'abril de 1940, però hi quedà sense consignar la data de creació de la medalla, atès que «existía desde antiguo y había sido otorgada a algunas personalidades con anterioridad al Movimiento Nacional». ⁴¹ El reglament incloïa dues modalitats: «A. Medalla de Honor de la Ciudad en tres categorías: oro, plata y bronce, que puede ser ostentada como condecoración; y B. Medalla de la Ciudad, en tres categorías: oro, plata y bronce de las denominadas de vitrina». ⁴²

El reglament va ser retocat pel delegat de Cultura i pel director de l'Arxiu Històric de la Ciutat, Agustí Duran i Sanpere, i el 15 d'octubre de 1940 la Comissió Municipal Permanent aprovà la nova proposta que el Ple Municipal ratificà el 12 de novembre.

Amb el nou reglament entrà en vigor «la apertura del libro en el que serán inscritas las medallas concedidas hasta la fecha, encabezándolo con S. E. el Jefe del Estado y Generalísimo de los Ejércitos Nacionales» i s'establí com a definitiu «el modelo de medalla de las tres categorías a que el Reglamento hace mención». ⁴³ És a dir, que a partir d'aleshores s'establien tres modalitats (or, argent i bronze) i només se'n podia lliurar una per categoria i any, que la Medalla de la Ciutat s'acompanyaria d'un diploma acreditatiu, que s'utilitzaria el model de

39. *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 18.03.1940, p. 138.

40. *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 02.09.1940, p. 475.

41. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-1, 1950-1.

42. *Ibidem*. La premsa les publicà erròniament. Vegeu: *Imperio. Diario de Zamora, Falange Española de las J.O.N.S.*, Zamora, 01.11.1953, p. 4.

43. *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 29.04.1940, p. 214; i 21.10.1940, p. 538.

Frederic Marès (qui supervisaria l'encuny de cada nova medalla) i que la cinta seria de color vermell intens o carmí (*encarnado*) com les bandes distintives dels regidors.⁴⁴ Cal fer notar que la limitació a tres medalles anuals va quedar esmenada en la sessió del Plenari Municipal del 28 de novembre de 1950, de manera que el nombre fos a criteri de la Corporació Municipal.

Uns anys després, per ordre del Ministerio de Asuntos Exteriores, s'obligà a l'Ajuntament de Barcelona que *«antes de hacer ninguna concesión de gracia, condecoración u honor a un ciudadano extranjero, lo comuniquen a este Ministerio a fin de que pueda solicitar, si procede, la oportuna conformidad del respectivo Gobierno, y que asimismo cursen por su conducto y el de nuestros representantes diplomáticos, los instrumentos de concesión correspondiente»*.⁴⁵

L'autor de la nova medalla també té una biografia exemplar. Frederic Marès Deulovol (1893-1991) va néixer a Portbou i el 1903 arribà amb la família a Barcelona, on es formà com escultor a l'Escola Superior d'Arts i Indústries i Belles Arts (la Llotja).⁴⁶ Completà la seva formació al taller del també escultor Eusebi Arnau. El 1913 va ser pensionat a París per l'Ajuntament de Barcelona. El 1925 celebrà la seva primera exposició individual a les Galeries Dalmau, el 1927 modelà la Medalla del FAD i en va ser vicepresident (1930). Obrà una gran varietat d'escultures per a Barcelona (plaça de Catalunya, Rambla de Catalunya, Tibidabo...) i arreu de Catalunya. El 1935 va esdevenir membre actiu i vicepresident de l'entitat Ajut als pintors i escultors de Catalunya, per tal de socórrer als artistes en cas de malaltia, indigència o mort. Poc després, modelà la Medalla dels Amics dels Museus de Catalunya (1936).

Amb un treball que primer seguí les directrius del Noucentisme, orientà la seva obra cap a l'escultura ornamental i commemorativa. Participà en nombroses exposicions individuals i col·lectives, sobretot a Barcelona i Madrid, i puntualment a l'estranger. Durant el període republicà, Marès participà en la vida cultural barcelonina i exposà sovint a la ciutat, com al Saló de Barcelona.⁴⁷

Durant la Guerra Civil col·laborà amb la Generalitat de Catalunya per tal de salvaguardar el patrimoni artístic: participà en la protecció de l'edifici del Seminari Conciliar i inicià les tasques de reconstrucció de la basílica de Santa Maria del Mar. Durant la postguerra s'acomodà a la nova situació política i treballà per a clients institucionals, religiosos o de les grans entitats financeres. De fet, ja el 1939, en període franquista, realitzà una nova escultura de bronze per a la porta

44. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-1, 1950-1.

45. Escrit del governador civil Felipe Acedo Colunga a l'alcalde de Barcelona, el 18 de febrer de 1955. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-1, 1950-1.

46. Una completa biografia artística està publicada a: Núria RIVERO, "Frederic Marès: entre l'escultura i el servei públic" dins: *Catàleg d'escultura i medalles de Frederic Marès*, Fons del Museu Frederic Marès / 4, Museu Frederic Marès, Barcelona, 2002, p. 11-117.

47. Enric F. GUAL, "L'escultura als Salons", *Mirador*, Barcelona, 29.06.1933, p. 7.

de l'absis de la basílica de Santa Maria del Mar.⁴⁸ Entre altres treballs d'aquella època cal destacar, per la seva simbologia i emplaçament a la plaça dels Cinc d'Oros, «la estatua de la Victoria, instalada en la parte baja del obelisco erigido en aquella plaza. Dicha estatua representa una matrona alzando el símbolo del laurel. Al pie del monumento figura un escudo nacional con la leyenda 26 enero 1939. Año de la Victoria».⁴⁹ Paral·lelament, també s'incorporà a la tasca docent: «Federico Marés Deulovol acaba de obtener, en reñidas oposiciones, la cátedra de Modelado y Composición de la Escuela Superior de Bellas Artes de San Jorge de Barcelona, al tiempo que era nombrado académico correspondiente de la Real de San Fernando. [...] Es también autor de la Medalla de la Ciudad de Barcelona, de la de Badalona y otras.»⁵⁰ Cal fer notar que la Medalla de la Ciutat de Badalona, obrada per Jaume Oriol el 1933, va ser també substituïda per una de Marès, que es distribuï en or, argent i bronze.⁵¹ L'Ajuntament de Barcelona li encarregà igualment altres medalles, com la de l'Exposició Nacional de Belles Arts (1940), la dedicada a Jacint Verdaguer (1945) en ocasió del centenari del poeta, la de Jaume Balmes (1948), la del Premi Bonsoms (1952) o la que es lliurà al Mèrit Científic, Artístic i Cultural de l'Ajuntament de Barcelona (1953), entre d'altres.⁵² La Medalla de la Ciutat la modelà al seu taller del carrer de Mallorca números 184 i 219 interior.

Marès també fou director de l'Escola Superior de Belles Arts i de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics Llotja de Barcelona. Igualment, presidí la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

Coneixedor i apassionat de l'escultura, n'acumulà una important col·lecció que, juntament amb altres de temàtica diversa, donà a la Ciutat de Barcelona. Així, l'1 de juny de 1946, el mateix dia que Marès exposava a la capella de Santa Àgata les escultures dels panteons reials que havia reconstruït per al Monestir de Poblet, es formalitzà la donació de la col·lecció d'escultura i objectes antics que duria el seu nom, Museu Frederic Marès, inaugurat el 25 de novembre de 1948 i que dirigí fins a la seva mort.⁵³ El mateix dia li fou concedida la Medalla d'Or de la Ciutat que ell mateix havia obrat.

Frederic Marès degué fer el model en guix a finals de 1939 o inicis de 1940, després de saber que l'Ajuntament volia seguir concedint-la i que en volia una

48. "Reposición de una imagen en Santa María del Mar", *La Vanguardia*, Barcelona, 09.12.1939, p. portada.

49. "Barcelona celebró con gran entusiasmo patriótico el II aniversario de su liberación. Inauguración del monumento de la Victoria", *Hoja del Lunes*, Barcelona, 27.01.1941, p. portada.

50. "El escultor Marés, Catedrático por oposición de la Escuela Superior de Bellas Artes de Barcelona", *Hoja del Lunes*, Barcelona, 19.04.1943, p. 6.

51. "La medalla de oro de Badalona a los excautivos y familiares de Caídos por Dios y por España", *La Vanguardia*, Barcelona, 29.09.1942, p. 9.

52. "Mundillo", *La Vanguardia*, Barcelona, 01.06.1945, p. 7.

53. "La Exposición de las estatuas reales de Poblet", *La Vanguardia*, Barcelona, 02.06.1946, p. portada i p. 10.

de nova, i que ell s'hagués prestat voluntàriament a fer-la.⁵⁴ De fet, el 12 de març de 1940 ja s'aprovà el pressupost «*de fundición y realización de la Medalla de la Ciudad, para lo cual se ha ofrecido desinteresadamente el escultor Sr. Marés*», de manera que el model ja estava fet en aquestes dates.⁵⁵

La producció de la segona Medalla de la Ciutat s'encarregà, a petició de Marès, a l'empresari numismàtic Isidre Cistaré Golarons.⁵⁶ En un escrit presentat per l'escultor per tal de poder fabricar les tres primeres medalles d'or (a Francisco Franco, Mercedes Capsir i Carlos Bossi), demanà que era «*necesario un oficio del Excmo. Ayuntamiento, dirigido a don Isidro Cistaré, industrial, registrado con el n° 23 en la Delegación de Industrias de la provincia de Barcelona, encargándole la acuñación de tres medallas de la Ciudad de Barcelona, en oro de ley*».⁵⁷ Cistaré fabricà les primeres peces i, a finals dels anys 40, en produí de més perquè quedessin desades a l'Oficina de Cerimonial de la Casa de la Ciutat, solució que assegurava un estoc i que es repetí altres anys.

Cistaré era el fundador de la firma barcelonina Acuñaiones Españolas SA, una empresa que comercialitzà sèries de medalles, generalment d'or i plata, com

La segona Medalla de la Ciutat, en la versió de sobretaula. Número d'inventari: MFM 3704 i 3704R. Museu Frederic Marès, fotografia de Guillem F-H

Frederic Marès. Isidre Cistaré, Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1940, Medalla de la Ciutat de Barcelona. Aram. Encunyada. 94 gr. 60 x 60 x 3 mm. (vuitavada i sense anella)

a/ Bust frontal d'una jove coronada (la Ciutat) amb vel sobre les armes de Barcelona, a l'exerg: BARCE / LONA i una branca de llorer. Sig.: MARES.

r/ Figura femenina clàssica asseguda i recolzada en les armes de Barcelona, sosté branques de llorer. Gran exerg. Sig.: MARES. Marca del fabricant.

Imatge: Museu Frederic Marès. Foto: Guillem F-H

54. Al Museu Frederic Marès es conserva el revers en guix, de 20 cm de diàmetre. MFM 3192.

55. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1950-1.

56. Miquel de CRUSAFONT, *Glossari català de Numismàtica amb totes les poblacions emissores (Països Catalans i Corona Catalano-aragonesa)*, Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona, 2017, p. 39.

57. Arxiu Contemporani de Barcelona. Secció de governació, Subsecció de Cultura, A-IV-0, 1950-1.

a forma d'inversió. El 1977, a través de la seva firma, impulsà el *Concurso Medallístico Iberoamericano*, en què els participants havien de presentar models sobre un tema concret i els guanyadors eren recompensats en metàl·lic i amb la peça produïda, que després comercialitzava en or, argent o bronze.⁵⁸ També és autor de diverses patents, com la d'un dispositiu exhibidor per a medalles i similars (16.10.1969).⁵⁹

Cistaré va tenir l'oficina comercial a Barcelona, als anys 40 al carrer València, 195, i també, ja als anys 70, al carrer Còrsega, 282. En el seu material comercial es promocionava com a propietari de la "*Fábrica de Medallas religiosas y artísticas. Trabajos especiales para santuarios, corporaciones, etc.*". A partir dels anys 60, la Medalla de la Ciutat va ser produïda pel joier Aureli Bisbe.⁶⁰

El fet que Marès no treballés amb la Casa Ausió, fabricant de la primera medalla, podria respondre a la voluntat (seva o del nou consistori) de no seguir col·laborant amb el fabricant anterior. Cistaré va acabar fent diverses peces per al règim franquista, com la Medalla d'Or de la Ciutat de Tortosa, que va ser lliurada al dictador el 1947 i que costà 5.738 ptes.⁶¹

La Medalla de Barcelona de Marès és vuitavada, com altres del mateix escultor, i respon a la nova estètica que es desenvolupa als anys 20 i que tant èxit va tenir entre les medalles Art Déco. No és, tampoc, un format nou, atès que ja s'havia donat des del segle XVIII i en especial al segle XIX, sobretot a l'Europa central.

L'estil de la peça segueix el treball de Marès d'aleshores, encara sota la influència d'un cert classicisme. Presenta, a l'anvers, el rostre de Barcelona jove, serè i inexpressiu. El vel deixa entreveure uns cabells llargs i rinxolats, que donen un cert dinamisme al retrat, acabat amb la corona comtal. Aquesta corona recorda la que modelà el seu mestre, Eusebi Arnau, per a la medalla de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. Les armes del seu darrera mostren l'escut de la ciutat amb la creu de sant Jordi i dos pals per quarteró (les quatre barres queden així separades). L'exerg, a l'alçada del pit, du la llegenda amb el nom de la ciutat tallat per una branca de llorer, símbol de la Victòria. La gràfila que emmarca la peça, les armes i l'exerg li configuren un aspecte molt geomètric, sobri i de línies rectes, únicament humanitzat amb el bust frontal. El revers presenta una segona figura, aquesta asseguda i recolzada en les armes de la ciutat, mentre sosté i ofereix, allargant el seu braç esquerra, un ram amb branques de llorer.

58. Els tres premis eren recompensats, respectivament, amb 500.000, 300.000 i 200.000 pessetes. "Premio Isidro Cistaré Golarons", *ABC*, Madrid, 30.12.1978, p. 6.

59. Patentes de octubre de 1969, p. 20. Classificació A47F7/02.

60. Aureli Bisbe la produí per microfosa i l'acabà a mà. El revers de la medalla, adaptada per Bisbe, serví per a la Medalla commemorativa dels Jocs Olímpics de 1992 i la Medalla al Mèrit Esportiu, ambdues de l'Ajuntament de Barcelona.

61. Sònia CASTELLÓ, "Els honors passats", *SER Catalunya*, 27.04.2017 (portal web).

El físic d'aquesta figura és generós i musculós, i els plecs de la túnica marquen la seva silueta cobrint-la púdicament. La gràfila d'aquesta escena s'ajunta, a la part inferior, amb un gran camp que permet gravar-hi al burí el nom del guardonat. La peça de penjar presenta una anella soldada a la part superior, per on hi passa el cordó que permet dur-la penjada al coll.⁶² Es coneix editada en or, argent i aram.⁶³

Durant el període franquista, la Medalla de la Ciutat va dur el mateix nom, i així es feia constar en les comunicacions, però s'imposà en dos materials nobles segons el grau del mèrit. Així, es concediren la *Medalla de Oro de la Ciudad* i la *Medalla de Plata de la Ciudad*, malgrat que la premsa també la publicà com *Medalla de Honor*.⁶⁴ Diversos canvis en la normativa han dut a anomenar-la, actualment, Medalla d'Or de la Ciutat de Barcelona. Frederic Marès també és l'autor de la Medalla al Mèrit Científic, Artístic i Cultural que obrà el 1953, una variant d'aquella, ara lliurada com a Medalla d'Or al Mèrit Cultural, Científic, Cívic o Esportiu.⁶⁵

Com s'ha dit, la nova medalla es concedí primer, en or i a títol individual, a Francisco Franco. Sabem, per un escrit de Frederic Marès, que aquesta medalla era més gran que les que es concediren després: mesurava 65 mm de diàmetre i 5 mm de gruix, mentre que les de 40 mm de diàmetre eren de 3 mm de gruix. Es decidí que al costat de la llegenda "*A S. E. El Jefe del Estado y Generalísimo de los Ejércitos Nacionales*" no hi figurés la data. En el llibre de concessions, se situà el cap d'estat com a primer de la llista i la degué rebre el 1940.

Com s'ha comentat anteriorment, la voluntat de seguir concedint la medalla va sorgir el mateix any 1939. L'alcalde Miguel Mateu Pla proposà que, «*interesando que, para honrar la decidida y heroica actuación durante la guerra del Tercio de Requetés de Nuestra Señora de Montserrat, en la que formaban en gran número los hijos de esta ciudad y de Cataluña evadidos del terror rojo, se conceda la Medalla de Honor de la Ciudad, ofreciendo el lazo de la misma a su bandera, honrando así a los que generosa y desinteresadamente dieron su vida por Dios y por la Patria bajo sus pliegues en la gloria del combate, y a los que Dios quiso sobrevivieran para estímulo de nuestras juventudes; y que se conceda, asimismo, la Medalla de Honor de la Ciudad a los supervivientes de la Centuria Catalana de Falange Española que, en el frente de Espinosa de los Monteros, lucharon por la salvación de la Patria con el mismo denuedo que, en el Alto de los Leones de Castilla, rindieron su tributo a la Patria los primeros hé-*

62. Miquel de CRUSAFONT, *Glosari català de Numismàtica*. Cit supra., p. 375.

63. Vegeu la peça obrada en argent a: Miquel CRUSAFONT *Medalles conmemoratives dels Països Catalans*. Cit supra. Número de medalla al catàleg: 1824, p. 682.

64. "Homenaje a D. Manuel Ribé", *La Vanguardia*, Barcelona, 21.06.1944, p. 10. També: "Homenaje al escultor Federico Marés", *La Vanguardia*, Barcelona, 27.01.1943, p. 2.

65. *Butlletí Oficial de la Província de Barcelona*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 12.07.2012.

66. *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 07.08.1939, p. 240.

roes del Glorioso Movimiento Nacional, ofreciendo en su recuerdo el lazo de la misma a uno de los guiones de los caídos de esta ciudad». ⁶⁶ Aquestes medalles es col·locaren, finalment, el juliol de 1942. ⁶⁷

Després del *Tercio de Requetés de Nuestra Señora de Montserrat* -que es lliurà a seixanta-dos combatents-, el 1940 també es concedí la Medalla d'Honor de la Ciutat (sic) a la cantant Mercedes Capsir (decret de la Comissió Municipal Permanent del 2 de gener de 1940), la Medalla d'Or de la Ciutat al cònsol general d'Itàlia a Barcelona Carlos Bossi (decret del 28 de març de 1940) i la Medalla de Plata de la Ciutat al doctor Jean Briasco (decret del 9 d'agost de 1940). ⁶⁸ Finalment, el 9 de novembre d'aquell any s'envià un escrit a Frederic Marès perquè procedís a l'encunyació de les tres medalles, que es van fabricar amb or i plata de la Sociedad Española de Metales Preciosos.

Entre altres medalles concedides, el 1941 es lliurà la Medalla d'Or de la Ciutat al capità general de la IV Regió Luís Orgaz Yoldi (decret del 16 de juny de 1941) i al governador civil i *jefe provincial del Movimiento* Antonio F. Correa Véglisson (decret del 12 d'agost de 1941). ⁶⁹ El 1942 «el Ayuntamiento otorgó, por unanimidad, la Medalla de Plata de la Ciudad, por los extraordinarios servicios que le prestó durante el período rojo, a M. Juan Tremolet, que se hallaba al frente del Consulado General de Francia al iniciarse el glorioso Alzamiento. El señor Tremolet se hizo acreedor al agradecimiento de Barcelona por la intensa y abnegada labor que desarrolló para facilitar la evasión de la zona roja, y su paso a la nacional, a innumerables barceloneses que eran víctimas de la persecución separatista-marxista. [...] El solemne acto de entrega de la Medalla de Plata al señor Tremolet tuvo lugar ayer, al mediodía, en el despacho de la Alcaldía, donde fue recibido por el alcalde, don Miguel Mateu, tenientes de alcalde, señores Ribas, Joaniquet, García-Tornel, Bassols, barón de Cuadras, marqués de Sagnier y barón de Albí, secretario de la Corporación, don Enrique de Janer, jefe de Ceremonial, don Manuel Ribé y muchas de las personalidades a las que el señor Tremolet facilitó medios para salvarse de la criminalidad roja.» ⁷⁰ Aquesta Medalla de Plata de la Ciutat es concedí a títol individual, però

67. "La conmemoración del glorioso 18 de julio", *La Vanguardia*, Barcelona, 19.07.1942, p. portada i p. 4.

68. Sobre Mercedes Capsir: «Ante la relevante actuación patriótica de la eximia cantante Mercedes Capsir, en sus actuaciones en esta ciudad después de liberada, confirmando su tradición de españolismo y amor patrio, y, más que como premio a tales virtudes y a su talento artístico, como distinción galante de la ciudad a quien supo poner tan alto su nombre y prestigio en cuantas campañas artísticas efectuó por todo el mundo, [se decide] conceder a la ilustre artista la Medalla de Honor de la Ciudad». *Gaceta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 08.01.1940, p. 1. La comunicació es va fer pública al Gran Teatre del Liceu després que cantés en l'òpera *Madama Butterfly*. Vegeu: "Madama Butterfly, en velada de homenaje a Mercedes Capsir", *La Vanguardia*, Barcelona, 05.01.1940, p. 3.

69. "Mañana, el Ayuntamiento hará entrega de la medalla de la Ciudad, al señor Correa Véglisson", *La Vanguardia*, Barcelona, 17.07.1941, p. 4.

70. "Imposición de la Medalla de la Ciudad a M. Tremolet, antiguo cónsul de Francia en Barcelona", *La Vanguardia*, Barcelona, 11.04.1942, p. 5.

també a grups, com al *Banderín de la Vieja Guardia*, motiu pel qual l'alcalde Miguel Mateu indicà: «*A raíz de la liberación de Barcelona por el esfuerzo de los Ejércitos de Franco, el Ayuntamiento instituyó la Medalla de la Ciudad para honrar a héroes, artistas, hombres de ciencia y beneméritos patricios, a cuya cabeza figura Franco, el forjador de la victoria y liberador de la tiranía marxista. Y la primera medalla colectiva fue otorgada al Guión de los Caídos, en conmemoración de los que bajo la bandera de la Patria, en la Centuria y en el Tercio de Nuestra Señora de Montserrat dieron la vida por Dios y por España, cara al enemigo*». L'alcalde, el dia que s'adreçà a ells, afegí: «*Pero de todos estos excombatientes los primeros entre ellos, fuisteis vosotros los que fundidos hoy en la Vieja Guardia militasteis en Falange Española o en la Comunión Tradicionalista, con visión de precursores; y aunque sólo fuera por ello, sois acreedores a este reconocimiento y distinción de la ciudad, y por ella, hoy, en nombre de ella, me cabe el honor en cumplimiento del acuerdo adoptado, de colocar en vuestra enseña la Medalla de Plata de la Ciudad*».⁷¹ La Medalla de la Ciutat també es concedí al *Guion de excombatientes de la División Azul*.⁷²

Entre les personalitats ciutadanes rellevants també es lliurà a l'actor badaloní Enric Borràs (Saló de Cent, 1943),⁷³ al pintor José Gutiérrez Solana (Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts Sant Jordi, 1943)⁷⁴ i a l'escriptor Eduardo Marquina (Saló de la Reina regent, 1946), cerimònia a la qual assistí Frederic Marès.⁷⁵ Cal fer notar que, per decret del 16 de març de 1948, es concedí al mateix Frederic Marès. El 1949, la medalla es lliurà al Fútbol Club Barcelona en ocasió del cinquantenari de la seva fundació i, el 1950, als Amics dels Museus, entre altres. Finalment, el 27 de novembre de 1950, el Plenari Municipal aprovà el Reglament de la Medalla de la Ciutat. El 28 de juliol de 1952, el Consell Plenari aprovà el Reglament per a la Medalla al Mèrit Científic o Artístic de la Ciutat de Barcelona que, alhora, va rebre l'informe favorable de la *Junta de Letrados* el 13 de novembre de 1952. Aquest reglament va ser modificat pel text d'aprovació inicial del Reglament de les Medalles al Mèrit Artístic i Científic, publicat a la *Gaseta Municipal* (núm. 14, del 10 de maig de 1997), va ser substituït pel

71. "Imposición de la Medalla de la Ciudad al banderín de la Vieja Guardia", *La Vanguardia*, Barcelona, 20.07.1943, p. 5.

72. *Ibidem*.

73. «Tuvo efecto, en el Salón de Ciento, el homenaje de la ciudad al ilustre actor don Enrique Borrás. Ocupó la presidencia el gobernador civil y jefe provincial del Movimiento, señor Correa, quien tenía a su derecha al agasajado». "Homenaje a Enrique Borrás. El alcalde le impone, la Medalla de Oro de la Ciudad", *La Vanguardia*, Barcelona, 19.05.1943, p. 5. Vegeu també: "Recepción en honor de don Enrique Borrás, en el instituto del Teatro", *La Vanguardia*, Barcelona, 07.03.1943, p. 6.

74. "Homenaje al escultor Federico Marés", *La Vanguardia*, Barcelona, 27.01.1943, p. 2. Vegeu també: "El alcalde de Barcelona entrega la Medalla de honor al pintor Gutiérrez Solana", *La Vanguardia*, Barcelona, 25.03.1943, p. 5.

75. "Solemne imposición de la Medalla de Oro de la Ciudad a don Eduardo Marquina", *La Vanguardia*, Barcelona, 22.01.1946, p. 14.

Reglament per a la concessió de les Medalles d'Or al Mèrit Cultural, Artístic, Científic i Cívic (2004)⁷⁶ i, finalment, va ser derogat per l'actual Reglament d'honors i distincions de l'Ajuntament de Barcelona (12 de juliol de 2012).

Conclusions

Construïda la història, ara sabem que la Medalla de la Ciutat es creà per agrair a Josep Llimona que donés, a Barcelona, la seva escultura *El Forjador* l'1 de maig de 1930, i que l'Ajuntament de Barcelona la va promoure per acord plenari del 29 d'abril de 1930. Aleshores, el país vivia el regnat d'Alfons XIII, essent alcalde Joan Antoni Güell i López, comte de Güell, de manera que la iniciativa primera no va ser republicana. Potser per això el model de Casanovas que representa la ciutat du corona i no, com hagués pogut ser el cas, un barret frigi.

Enric Casanovas s'havia format al taller de Josep Llimona, l'escultor que va rebre el primer exemplar el 7 de juliol de 1932. Cal assenyalar que Llimona, Casanovas i Frederic Marès van coincidir en l'entorn cultural de l'època a la ciutat, i que tots tres van obrar medalles.

Casanovas es manifestà defensor de les llibertats davant l'alçament franquista i va haver d'emigrar en acabar la Guerra Civil. El nou règim feixista desestimà la seva medalla i decidí fer-ne una de nova, que Marès s'oferí a realitzar. Aquesta segona Medalla de la Ciutat s'aprova per acord de la Comissió Municipal Permanent el 12 de març de 1940, essent alcalde Miguel Mateu Pla, membre del partit Falange Española Tradicionalista y de las JONS. Anys després, en agraïment a la donació del seu taller-museu a la Ciutat, Marès va rebre, el 1948, la Medalla de la Ciutat que ell mateix havia modelat.

Tant la medalla de Casanovas com la de Marès són d'una correcta execució artística, ambdues dignes de la ciutat. A més, ni la medalla de Casanovas presenta elements inequívocament republicans, ni la de Marès els propis del règim franquista o de caire feixista.

Responent al prec formulat pel Il·lm. Sr. Juanjo Puigcorbé i esmentat a l'inici d'aquest text, val a dir que la primera medalla fou promoguda per l'ajuntament monàrquic i, com a democràtic i electe que era, es pot considerar legítima, mentre que la segona medalla fou impulsada per l'ajuntament franquista, que era clarament dictatorial i, per tant, imposat i il·legítim. La decisió del canvi d'una medalla per l'altra, recuperant la primera, és, per tant, exclusivament política. Una decisió per a la qual el consistori haurà de buscar consens o bé, qui sap, si passar pàgina i crear una tercera Medalla de la Ciutat, per a la qual es podria fer, ara sí, un concurs públic.

76. Ajuntament de Barcelona. Biblioteca General. BCNROC. Repositori Obert de Coneixement de l'Ajuntament de Barcelona.